

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Zo begon de reformatie door Samuël

III.

Hoe is de kerkhervorming, waarvan het boek Samuël ons vertelt, eigenlijk begonnen? Wel, zoals meer reformaties begonnen zijn: in diepe stilte en met een vernieuwde Woorddienst.

Vorige week zagen we iets van die stilte: een snikkende vrouw, die niet alleen om een kind bad met de bedoeling dat dan fijn te kunnen vertroetelen, maar ook om de HEERE in het gedeforceerde heiligdom te Silo een trouwe knecht te bezorgen. Daarom stond Hanna haar toen nog enige kind al zo vroeg aan de HEERE af.

Dit maal iets over de vernieuwde Woorddienst.

Voortaan loopt in het verworden heiligdom te Silo een vroom jochie rond. Een kleine efod aan, net als de grote van de priesters. Wat zal hij uitgevoerd hebben? Waarschijnlijk was hij loopjongen van Eli en zijn zonen. Verder gebeurt er die eerste jaren niets.

Ja, toch! In Rama woont een Godvrezende moeder, die elk jaar een nieuw manteltje naait voor haar flink groeiende jongen, die in Silo is. Bij Eli? Nee, bij de HEERE. Kijkt U maar in 2 : 21: „De jonge Samuël groeide intussen op . . . bij de HEERE”. Nee, daar moet U niets van afdingen. In Silo woonde de HEERE. Achter de gordijnen van het Heiligste, boven de ark, tussen de cherubs. Dat had de HEERE toch op Horeb beloofd? Ik kom onder U wonen, Israël.

Geloof maar, dat Hanna, die bidster, wat afgebeden heeft, misschien wel als ze zat te naaien voor haar kleine jongen in het goddeloze Silo. En geloof ook maar, dat vader Elkana, toen z'n jongen groter werd, wat met hem afgepraat heeft over de toestand in het beloofde land, dat haast weer helemaal heidens bezit geworden was, over de reformatie van de kerk, over de HEERE, over Zijn Woord, over Zijn Woning.

Ziet U, zó begon het.

In stilte. Met een biddende en manteltjes naaiende moeder en met een zijn zoon uit het Woord onderwijzende vader. Helemaal niet opzienbarend.

Dat was het begin van de vernieuwde Woorddienst.

Ja, want Samuël bleef geen koper poetsen en vaten wassen en boodschappen doen daar in Silo. Hij „nam toe in aanzien en gunst, zowel bij de HEERE als bij de mensen”, 2 : 26.

Ook de mensen mochten hem dus hoe langer hoe liever. Waarom? Wel, Samuël sprak uit en naar het Woord. En ach, dat waren de mensen, die daar in Silo kwamen, volkomen ontwend. Zeker, daar liepen wel priesters rond, maar die onderwezen niet uit het Woord. Daar was wel indrukwekkende „vroomheid”, maar daar was geen echte kennis meer van de HEERE. „Het Woord des HEEREN was schaars in die dagen”. De HEERE had Hofni en Pinehas

als Zijn priesters wel opgedragen Zijn volk te onderwijzen uit de Thora van Mozes, maar deze heren hadden andere dingen aan hun hoofd.

Dat is heel erg, lezer! Als het Woord van God schaars is. Als de HEERE zich verbergt. Zien we daar in ons land en in onze tijd niet veel van terug? Is de onkunde inzake het Woord van de HEERE niet schrikbarend? Velen, die er Gods volk uit moeten onderwijzen, kennen het zelf haast niet meer . . .

Veel godsdienstigheid, maar geen Woordkennis!

In zò'n tijd groeide de jonge Samuël op. Temidden van mensen, die de Naam des HEEREN niet meer kenden. U weet wel, wat dat is, de Naam des HEEREN. Dat is Zijn grote reputatie, Zijn krachtige verlossingsdaden en de faam daarvan in de wereld. Eigenlijk doet Gods Woord niets anders dan ons met die Naam of Faam van de HEERE bekend maken. En daarvan wisten de mensen van de kerk in Samuëls jeugd hoegenaamd niets meer.

Verschrikkelijk.

Toen is bij dat verworden heiligdom een jongen gaan preken. Hij kende de HEERE en Zijn Naam nog wel. Hij wist nog wel, wie de HEERE voor Zijn volk was. Dat had hij tenminste nog gehoord van z'n vader Elkana en z'n moeder Hanna. En dat gaf hij door aan de mensen, die in Silo kwamen. Wat Israël krachtens Zijn Verbond van de HEERE kon verwachten. Als het Hem vreesde en als het Hem niet vreesde . . .

En dat was het ritselen van reformatie.

Daar klonk weer het aloude, goede Woord van God.

En dat doorgeven van het Woord heeft de HEERE geleidelijk aan gezegend. Niet ineens. Niet in een jaar of vijf, maar geleidelijk aan. Laat ik U tot besluit eens enkele van die zegeningen mogen aanwijzen.

INHOUD

Zo begon de reformatie door Samuël (III)	F. v. D.
Rondom het drama van Nieuw-Guinea (IX)	C. V.
Het kerkelijk leven in België (III slot)	J. M.
Jan Romein (1893-1962) II	R. H. B.
Boekbespreking	C. V.
Persschouw	
Ingezonden	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

Samuëls prediking werkte kerkvergaderend. Door zijn arbeid werden de stammen van Dan tot Berseba, van Noord tot Zuid, weer herinnerd aan hun éénheid. Het Woord haalde hen naar elkaar toe. Daarin was Samuël een echt instrument van de Zoon van God, die, naar Zondag 21, Zijn kerk, van het begin van de wereld af tot het einde toe, vergadert en bewaart door Zijn Woord. Altijd weer door Zijn Woord.

Samuël leerde Gods volk weer bij de Thora te leven, de Wet van Mozes, de bijbel van toen.

En nog weer later heeft de HEERE deze arbeid van Samuël zó gezegend, dat hij leerlingen kreeg, profetenleerlingen en profetenscholen. Mannen als Gad en Nathan, die zo grote invloed hebben uitgeoefend op koning David, kwamen uit de school van Samuël.

En van deze David hebben wij nog vele Psalmen. Dus zingen wij nog Psalmen van de léerling van Samuël. Zo is het toch?

Zó rijk zegende de HEERE dit onaanzienlijke begin.

Een biddende vrouw, een kleuter in het heiligdom, een jonge jongen, die op het aloude Woord wijst, zó begon het. De heiliging van Gods vergeten Naam.

Barendrecht.

F. van Deursen.

Rondom het drama van Nieuw-Guinea

IX.

„De rechtvaardige”

In de eerste twee decennien van onze eeuw rijst in de koloniale geschiedenis van ons land één man torenhoog boven zijn omgeving uit. Het is Alexander Willem Frederik Idenburg.

In het kader van het thema van deze artikelenreeks moeten we ons vooral ook met hem bezig houden.

In zijn optreden concentreert zich namelijk het schoonste en beste van wat Nederland voor Indië heeft gedaan. Maar, juist ook dáárom, treedt in zijn nabijheid, namelijk in tegenstelling en als reactie op zijn werken en strijden, ook het slechtste aan het licht van wat Nederland in Indië bracht en deed.

Idenburg werd op 23 juli 1861 te Rotterdam geboren. Zijn vader was arts. Via de Hogere Burgerschool te Utrecht en de Koninklijke Militaire Academie te Breda werd hij op twintigjarige leeftijd tweede luitenant bij het wapen van de Genie. In 1882 kwam hij als jong officier in Indië waar hij een kleine twintig jaar bleef. In Indië doorliep hij een briljante en veelzijdige militaire carrière. Hij maakte expedities mee in Atjeh en Noord-West-Borneo. Vaak werd hij overgeplaatst om moeilijke militaire opdrachten uit te voeren. In 1892 werd hij aangesteld tot chef-de-bureau voor personeel en defensie met als standplaats Batavia. Hij moest als zodanig veel reizen, kwam daardoor met de toestanden in de koloniën, speciaal op Java, grondig op de hoogte en verwierf zich zo een diepgaande kennis van de politieke, bestuurlijke en financiële problemen van Ned. Indië.

Tijdens zijn verlof in 1894 kwam Idenburg met Kuyper in aanraking. Die ontmoeting was voor beiden van grote betekenis. Ze werd het begin van een vriendschap voor het leven. Ze werd ook de oorzaak dat Idenburg later „in de politiek” kwam. Kuyper „ontdekte” in hem de staatsman. Vermoedelijk heeft Kuyper van al zijn politieke vrienden niemand zo vertrouwt als Idenburg. En Idenburg heeft op een voorname, echt christelijke wijze Kuyper steeds op diens fouten gewezen als dat nodig was. Toen Kuyper stierf was Idenburg bij hem.

Na het verlof van 1894 ontving Idenburg de eervolle benoeming tot adjudant van de commandant van het Nederlands-Indische leger, generaal Vetter — Colijn zou later adjudant worden van generaal Van Heutz! Idenburg aanvaardde deze benoeming, nadat hij zich eerst zekerheid had verschaft, dat deze nieuwe werkkring hem niet in conflict zou brengen met zijn christelijke levensopvatting! **Hij wilde o.a. per se zondags „vrij” zijn.** Na zo adjudant te zijn geweest van generaal Vetter werd hij het ook bij de generaals Swart en De Bruin.

In Idenburg beleefde de koloniale wereld uit het laatste der vorige eeuw voorts het onbegrijpelijke, ja in haar oog absurde, verschijnsel dat een officier van het formaat en de positie van Idenburg ouderling werd van de kleine afscheiden kerk van Batavia! Ja, dat deze officier maanden achtereen, tijdens een vacature, in die kerk préekte — hij behandelde, op voor de hoorders onvergetelijke wijze, o.a. het Onze Vader — catechiseerde en huisbezoek deed! ¹⁾

* * *

Ten gevolge van ziekte van zijn vrouw moest Idenburg in 1901 vervroegd verlof vragen.

En dan, geheel onverwacht, en door hem zelf allerminst begeerd, begint Idenburgs ster met ongelofelijke snelheid te rijzen aan Nederlands politieke hemel.

Onmiddellijk na zijn aankomst in het Vaderland wordt Idenburg kamerlid, gekozen door het district Gouda. Dr Kuyper zelf leidt hem in in de politieke verhoudingen van Nederland. In de Kamer is hij onmiddellijk de koloniale specialist van de antirevolutionaire partij. Nog geen jaar is hij lid van de Kamer of de minister van koloniën in Kuyper's kabinet sterft. En dan wordt Idenburg tot diens opvolger benoemd. Hij aanvaardt de benoeming omdat hij niet durft weigeren. Maar hij doet het met vreze en beving. Zijn ministerschap wordt een succes. In 1905 treedt hij met het ministerie-Kuyper af. Met volledige instemming van de Koningin bood de nieuwe minister van koloniën, de liberaal Mr Fock, Idenburg het gouverneurschap van Suriname aan. Idenburg aanvaardt deze moeilijke en ondankbare post. In 1908 wordt hij, nota bene op speciaal verzoek van de Koningin, weer minister van koloniën. Nu in het ministerie-Heemskerk. Maar hij bleef niet lang minister. Want — al weer op de uitdrukkelijke wens van Koningin Wilhelmina — wordt Idenburg in 1909 Gouverneur-Generaal van Ned. Oost-Indië. Hij heeft dan de hoogste positie bereikt die een Nederlander in het politieke leven bereiken kon. Want Idenburg beklom „de troon van Buitenzorg”. Ook dat deed hij alleen omdat zijn Koningin hem riep. Zelf achtte hij zich niet bekwaam voor dit hoge ambt.

* * *

Ontzaglijk veel heeft Idenburg eerst als minister en later als Gouverneur-Generaal voor Ned. Indië gedaan.

Zijn hoogste streven daarbij was, juist op die hoge post, een christen-staatsman te zijn. Dat wilde voor hem in de eerste plaats zeggen: alles doen wat, binnen de grenzen van zijn bevoegdheden, gedaan kon worden om de zending in de Oost te bevorderen! Maar daarbij, of liever juist daarom stelde hij alles in het werk wat in zijn vermogen was om voor de bevolking in ieder opzicht het beste te zoeken.

Al had men van de linkerzijde wel waardering voor wat Idenburg op politiek, sociaal-economisch en cultureel gebied presteerde, zijn positief-christelijke regering prikkelde de liberalen, de vrijzinnig-democraten en socialistische op de duur steeds meer. Bij de verkiezingen van 1913 onstond als gevolg daar-

van zelfs een complete anti-Idenburg-hetze.

In onheilig fanatisme, zo schreef en sprak men, worden door het beleid van Idenburg christenen en mohammedanen tegen elkaar opgezweept. De volgelingen van Allah worden in hun rechten gekort. De kersteningspolitiek van Idenburg jaagt het schone Insulinde naar de afgrond. Het koste wat het koste: Idenburg moet weg.

Een van de meest vooraanstaande figuren in deze anti-Idenburg-agitatie was de vrijzinnig-democraat Mr Pleyte, de koloniale specialist van zijn partij. In het socialistische Volk was te lezen: „De eerste daad van deze nieuwe regering moet dan ook zijn een onmiddellijk terugroepen van de Gouverneur-Generaal Idenburg teneinde ten spoedigste een einde te maken aan een heilloze politiek”. En Mr Marchant schreef de bekende — en berucht — geworden woorden: „Weg met de dweper op de troon van Buitenzorg”.

* * *

Men weet het: de „linkse concentratie” van 1913 behaalde in dat jaar de overwinning bij de stembus. Het kabinet Heemskerk nam zijn ontslag.

Een nieuw ministerie werd gevormd. Mikoningin waarin hem werd geseind dat een Idenburg leefde in de vaste overtuiging dat zijn dagen als Gouverneur-Generaal geteld waren. Zijn telegram met ontslag-aanvraag lag reeds klaar. Maar Dr Kuyper en Colijn adviseerden hem even af te wachten wat de nieuwe minister zou doen. Bovendien ontving Idenburg een telegram rechtstreeks van de Koningin waarin hem wordt geseind dat een brief van Haar onderweg was! ²⁾

En dan gebeurt het. Als Mr Pleyte is opgetreden als minister — uiteraard nadat hij zich van de situatie op „koloniën” goed op de hoogte had gesteld — seint hij aan Idenburg: „Heden funktie aanvaard. Vertrouw op hartelijke samenwerking.” Wat zal Idenburg hebben opgekeken! Een ding staat evenwel voor hem vast: hij zal geen enkele wijziging aanbrengen in zijn regeringsbeleid. En daarom telegrafeert hij terug: „Indien Uwe Excellentie meent, dat ondanks koloniale paragraaf van okt.-nov. j.l. tussen ons een goede samenwerking mogelijk is als tussen Roosevelt en mij, ben ik daartoe gaarne bereid en verzoek ik uw krachtige steun. Wil mij seinen of ik uw bedoeling juist verstond”. ³⁾ De nieuwe minister antwoordde onmiddellijk: „Ik vertrouw inderdaad dat verschil in politiek beginsel geen beletsel zal zijn voor goede samenwerking en aanvaard volgaarne uw bereid verklaring daartoe.” De volgende dag ontving de nieuwe minister dit antwoord: „Ik deel geheel uw gevoel en wens u van harte succes.”

Zo bleef Idenburg Gouverneur-Generaal — strikt trouw blijvend aan zijn beginsel. Maar ondanks dat — of néén: **juist daarom** bereid tot loyale samenwerking ook met een minister, die zijn politieke „vijand” was. ⁴⁾ Ja, zo bleef Idenburg Gouverneur-Generaal.

En hij zou het zelfs nog langer blijven dan normaal het geval zou zijn.

Want juist in het jaar waarin Idenburg zou aftreden brak de wereldoorlog uit. Op dringend verzoek van de regering bleef hij toen nog twee jaar onder-koning van Indië. ⁵⁾

* * *

Het is niet mogelijk in finesses op te sommen het zeer vele dat Idenburg voor Ned.-Indië, en speciaal voor de zending en het christelijk onderwijs, heeft gedaan. Wel is het nodig iets te zeggen over de beginselen waardoor hij zich liet leiden.

We willen daarover een volgende keer iets meedelen.

Ik wil dit artikeltje beëindigen met een paar beoordelingen van zijn arbeid weer te geven welke in de linkse pers werden gepubliceerd.

Bij zijn heengaan als landvoogd schreef De Nieuwe Rotterdamsche Courant een artikel waarvan het slot aldus luidde:

„Idenburg gaat heen met een smetteloze naam, geacht door allen. Niet een ieder kon zich altijd met zijn opvattingen en sommige zijner daden verenigen, maar er zullen slechts zeer weinigen worden gevonden, die niet bereid zijn, in hem de man te eren, die met volle overgave van zijn gehele persoonlijkheid aan

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

de taak, die hem voorgelegd was, met grote eerlijkheid, met talent en vaak ook met kracht, veel goeds voor Indië tot stand heeft weten te brengen.”

Uit een artikel van de vrij-liberale Nieuwe Courant nemen we het volgende over:

Idenburg's „onbevagen willen aanhoren en overwegen, zijn oprechtheid, de eerlijkheid zijner handelingen hebben algemeen een vast vertrouwen op deze landvoogd ingeboezemd bij de inlandse bevolking, al dadelijk gewonnen door zijn toegankelijkheid en de rustige eenvoud van zijn optreden. Feit van grote en diepgaande betekenis in deze tijden. Geen tweede sedert Raffles ⁶⁾ in wiens rechtvaardigheidzin zij zo onvoorwaardelijk geloofde en nog gelooft. In vrouwelijke en in openbare uitingen, mondeling, in de indische pers, op bijeenkomsten en vergaderingen, bij herhaling heeft zij hem geroemd als aändil, als de rechtvaardige. Deze hoogheid ziet zij vóór alles in hem, hiervoor is zij hem bovenal erkentelijk en genegen. Dat zij onwrikbaar vertrouwd op de rechtvaardigheid van hem, die het Nederlands gezag over haar belichaamde, ook Nederland kan dit niet genoeg waarderen. Hoevele grieven dit verzacht, hoevele ernstige moeilijkheden het voorkomen of uit de weg geruimd heeft, niemand, die 't juiste aanwijzen kan, maar wie durft ontkennen dat het zo geweest moet zijn?”

Het slot van dit artikel luidde aldus:

„Toen het Opperbestuur in het laatst van 1909 deze man het onderkoningschap van Insulinde toevertrouwde, had zij haar keus op hem gevestigd om zijn veelzijdige ontwikkeling, de ervaring door hem als staatsman opgedaan in de Volksvertegenwoordiging en achter de ministerstafel, als bewindsman over West-Indië, om de erkende rechtschapenheid van zijn karakter. Meer dan zes jaren lang heeft hij in dat hoogste voor een Nederlander bereikbare ambt zijn plicht en meer dan zijn plicht vervuld, onder zo grote inwendige moeilijkheden, als weinigen in de lange rij zijner voorgangers om zich heen zagen verrijzen, in de laatste jaren verzaard nog door de ook in de koloniën gevoelde terugslag van een wereldoorlog. Meer dan mogelijke verwachtingen van hem loste hij in gedurende zijn beleidvolle landvoogdij.

Hij laat in Indië een naam achter, algemeen geëerd, bij de inlandse bevolking vereerd.

Hij heeft Nederland en Indië aan zich verplicht, hun grote dank verdiend.”

* * *

Zo heeft Idenburg de door hem zo hoog geëerde Koningin, zijn volk en Indië gediend.

Bovenal: hij heeft in zijn hoge ambten zijn God gediend. Met kinderlijk geloof, in voorbeeldige trouw.

Toen de Anti-revolutionaire partij enkele jaren voor Idenburgs dood een „beeldengale-

rij" uitgaf om zo mogelijk met de opbrengst daarvan de partijkas te versterken bracht men met het oog daarop ook een bezoek bij Idenburg met het verzoek een foto af te staan. Hij deed dat gul. En toen men hem vroeg of hij ook een wapenspreuk had om daaronder af te drukken zei hij: „Nee, een wapenspreuk heb ik niet; ik ben niet van adel; maar ik sta er op dat onder mijn beeld de woorden komen: „Gods kracht wordt in zwakheid volbracht”.“ En zo is het ook geschied.

Idenburg is een zeer groot geschenk van God geweest voor Nederland en zijn koloniën. En speciaal voor de kerk in ons land en in Indië.

Hij was één van de helaas zo zeldzaam voorkomende gereformeerden die onwrikbare trouw aan het woord van God weten te paren aan een adeldom van karakter, een existentiële nederigheid, een zuiverheid van bedoelen, een vriendelijkheid die ook bij de felste tegenstanders eerbied, ja zelfs liefde afdwingen voor de belijder van de Christus — en voor de zaak die hij voorstaat.

Wie eenmaal Idenburg hoorde spreken vergeet zijn woord en de spreker nooit meer. Het is wel gebeurd dat tijdens een verkiezingscampagne liberalen en socialistische die van plan waren met Idenburg te debatteren daartoe, gegrepen door diens aangrijpend, diens waarlijk „vroom" woord, niet overgingen. In wie iets van Idenburg kent, leeft dank voor de genade die God in deze man aan zijn volk en aan Nederland met zijn koloniën schonk.

C. V.

1) Idenburg was in Batavia ook ere-voorzitter van de Jongelingsvereniging. Hij bezocht vaak de vergaderingen ervan die in het militaire tehuis werden gehouden en hield er meermalen een voordracht.

2) Het is bekend dat Koningin Wilhelmina Idenburg zéér waardeerde. Op haar verzoek hield Idenburg voor Prinses Juliana een reeks lezingen om haar in te leiden in de koloniale politiek.

3) Generaal Rooseboom was Gouverneur-Generaal toen Idenburg voor 't eerst als minister van koloniën optrad.

4) Minister Pleyte heeft deze telegramwisseling zorgvuldig geheim gehouden. Ook toen er geruchten over de rondte deden. Wel verklaarde de minister-president Cort van der Linden in de memorie van antwoord in febr. 1914 dat Idenburg niet van zijn beginselen was afgeweken.

5) Na zijn Gouverneur-Generaalschap kwam Idenburg weer in de Nederlandse politiek. In 1918 werd hij tot kamerlid gekozen en daarna weer tot minister van koloniën benoemd. Maar zijn kracht was gebroken. Hij moest in 1919 zijn ambt neerleggen. Hij werd daarna Ere-voorzitter van de Antirev. Partij en had van 1921-24 zitting in de Eerste Kamer. In 1923 benoemde de Koningin hem tot Minister van Staat en in 1924 tot lid van de Raad van State. Zelden heeft een Nederlander zulk een reeks van de hoogste ambten bekleed. Idenburg stierf in febr. 1935.

6) Raffles was de Gouverneur-Generaal welke over Indië regeerde in de tijd toen Nederland bij Frankrijk was ingelijfd en Indië door Engeland was geannexeerd.

7) Wanneer komt er een biografie van deze grote in Israël? In het Kuyperhuis wordt het rijke Idenburg-archief bewaard. Daarin bevindt zich ook een reeks ontroerende auto-biografische aantekeningen.

Omstreeks 1920 zijn ook Amerikaanse Methodisten hun arbeid in België begonnen. Hierbij zijn een 25 tal gemeenten en posten. Het centrum van deze arbeid is Marsveldstraat 5 te Brussel.

Nog is het einde er niet. U kunt ook het Leger des Heils in België vinden. U kunt er de Baptisten, de Pinkstergemeenten, de Vergadering der Gelovigen (Darbisten) vinden. Ook nog enkele Lutherse en Doopsgezinde gemeenten. U ziet de staalkaart van richtingen en secten, welke behoort bij het protestantisme van deze tijd.

Dit is de ontwikkeling van het kerkelijk leven in België in hoofdlijn. Dr. Bronkhorst zegt in zijn geschriftje, waaraan ik enkele gegevens ontleende, dat deze ontwikkelingsgeschiedenis aan België helaas een zeer verdeeld protestantisme bracht. Toch, zo zegt hij, schijnt dit erger dan het is. De verschillende kerkgemeenschappen en richtingen zijn hier betrekkelijk onafhankelijk van elkaar ontstaan. Er vonden vrijwel geen afscheidingen en scheuringen plaats. Men is in België, niet zoals in Nederland gescheurd op grond van het verleden, maar op grond van een verschillende oorsprong. Dit betekent dus, zegt hij, dat de muren tussen de verschillende kerkelijke richtingen in de meeste gevallen „zeer laag zijn en men meestal heel goed met elkaar samenwerkt”

Zo werd in 1924 de **Federatie der protestantse Kerken** van België gesticht, waarin tegenwoordig de Bond van Kerken, de Zendingkerk, de Methodisten, de Gereformeerde Kerken, de Baptisten en een kleine „Liberale Kerk" met elkaar samenwerken.

Deze **Federatie** heeft bij voorbeeld een Jeugdcommissie, een Radio-commissie, Zondagsschool-commissie, Medisch-Sociale commissie, Vluchtelingen-commissie enz. enz. U ziet dat dit federatieve kerkewerk op de leest geschoeid is van de methoden van de Hervormde Kerk hier te lande in de na-oorlogse tijd.

De vraag blijft aan het slot: wat zullen we er van zeggen?

De staalkaart van de protestanten in België is het beeld gaan vertonen van het hedendaags protestantisme in het algemeen. Voorzover het over de verschillende genoemde secten gaat, behoeven we niet te spreken over de vraag: wat nu? Wat moeten wij. De secten in België zijn gelijk aan de secten in Nederland.

Wat de eenheidsbeweging van de **Federatie** aangaat, we vrezen, gezien al de raden en commissies voor dit en voor dat, dat het eigenlijke werk van de gemeente van Christus wel eens danig kon lijden aan bloedarmoede. Dit is gewoonlijk het geval in die kringen, die zich druk maken met alle mogelijke problemen. We vrezen ook dat deze Federatie door de vals ecumenische geest van deze tijd is gepakt.

Anderzijds is het feit, dat de kerkelijke kaart in België er heel anders uitziet dan in ons land, een gevolg van de kerkgeschiedenis, die in België anders is geweest dan in Nederland. Wij hebben met de kleine kerkjes van België geen kerkelijk conflict en voorzover haar belijdenis en prediking schriftuurlijk is, kunnen we daar blij mee zijn en er dankbare waardering voor opbrengen. Conflicten ontstaan er als men de kerkelijke conflicten uit Nederland overbrengt naar België zoals de gereformeerden aldaar gedaan hebben, en waarschijnlijk de hervormden ook. Van kerkistische groeperingen ziet men altijd, dat zij lokale kerkelijke conflicten of nationale conflicten overbrengen naar andere plaatsen en andere volken. Dit moet natuurlijk wel gebeuren als het heil van de kerk er aan hangt. Als het gaat om het evangelie zuiver te bewaren en te beschermen tegen wolven die in de schaapskooi zouden kunnen binnendringen, dan moet de kerk

Het kerkelijk leven in België

III (slot).

De huidige situatie

Eindigden we ons vorig artikel met de uitspraak dat in 1830 in België acht protestantse gemeenten bestonden met in totaal niet meer dan een 4000 protestantse christenen. Dat is nu niet meer zo. Hoewel in België geen officiële statistiek bestaat voor het kerkelijk leven op grond van de burgerlijke stand, of op grond van de volkstellingen, meent dr Bronkhorst in zijn publicatie die we in ons vorig artikel noemden te mogen aannemen, dat er in 1957 ongeveer 300 protestantse gemeenten van verschillende richtingen bestonden met in totaal een 300 duizend leden. Dat betekent dat één procent van de Belgische bevolking tegenwoordig protestants is. Dat is nog niet veel. Maar toch vijf maal zoveel als het percentage vrijgemaakten bijvoorbeeld in de hoofdstad van ons land. Zo iets als het percentage van de vrijgemaakten in Nederland.

De toename van het aantal protestanten in het roomse België is in de vorige eeuw begonnen. De hulp, die deze toename bevorderde, kwam van buiten. Eerst kwam ze uit het Zuiden. Uit Frankrijk en uit het Frans sprekende deel van Zwitserland. Toen omstreeks 1830 en 1840 in het Frans sprekend deel van Zwitserland een opwekking plaats vond, strekten de zegenrijke gevolgen van deze Zwitserse opwekking zich uit over de grenzen. Via Merle d'Aubigné, hofprediker in Brussel, werd Groen van Prinsterer door het evangelisch, schiftuurlijk vuur van deze beweging gewonnen voor een levend geloof in de Heiland der wereld. Wat is door middel van Groen niet een zegen uitgegaan in ons eigen land. Bovendien had deze opwekkingsbeweging haar voortzetting voor een deel in het Nederlandse reveil en zijn enkele van de eerste jonge, vurige predikers van de Afscheiding door de spranken van dit Zwitsers reveil in brand gestoken voor de zaak van de Here Jezus. In België verwekte deze reveilbeweging nieuw leven in de kring van de hier en daar verstarde ge-

meenten, die zulk een moeilijk verleden achter zich hadden.

Omstreeks 1880 was ds Nicolaas de Jonge, die op 10 mei 1874 zijn intrede deed bij de Ned. Evang. Gemeente te Brussel, zo deelt dr Bronkhorst mee. Deze man voelde de noodzaak van krachtig evangelisatiewerk in het roomse land. In 1886 legde hij zijn ambt als predikant te Brussel neer om zich geheel te wijden aan de evangelisatie. Het in België bekende Silowerk is voortgekomen uit zijn activiteit.

In 1894 kwamen de Gereformeerde Kerken uit Nederland in België. Toen ontstond de Gereformeerde Kerk te Brussel, gesticht door Nederlandse gereformeerden, die daar of in de omgeving woonden. Dit was een krachtige versterking van het protestants leven in België. Nadien volgde op andere plaatsen in België instituering van geref. kerkjes. Zo in 1899 te Antwerpen en later te Gent enz.

Gedurende de eerste wereldoorlog leerden de heer en mevrouw Norton uit de Ver. Staten van Amerika afkomstig, te Londen wonende, Belgische militairen, die daar hun verlof doorbrachten, kennen. Dit is de aanleiding geweest dat de heer en mevrouw Norton onmiddellijk na de eerste wereldoorlog hun arbeid in België zijn begonnen. Ook evangelisatie-arbeid. De zogenaamde Nortonzending. In 1919 werd de Bijbelschool in de Moniteurstraat te Brussel geopend, een instelling, waarvan dr. Bronkhorst schrijft, dat ze het best te vergelijken is met het Moody Bible Institute te Chicago. Amerikaans christendom dat uitgaat van de onfeilbaarheid van de heilige Schrift en dat een sterk accent legt op de redding van zondaars. Het Moody Bible Institute is Amerikaans calvinistisch-baptistisch. Men zou kunnen zeggen, dat er gewerkt wordt in de geest van de beroemde prediker uit Londen, Spurgeon. De arbeid is gericht op de verbreiding van praktische bijbelkennis en het tot **bekering** brengen van mensen, die zonder God en Christus leven of in vormelijk traditioneel christendom verstarde zijn. Deze arbeid van de Norton-zending is uitgedroefd tot een 47 posten.

overal ter wereld waken en lering trekken uit de ervaring van de kerk in andere delen van de wereld. Want er is maar één evangelie. Maar één doop. Maar één geloof. Maar één Here en Heiland. Gaat het niet in directe zin om de zuiverhouding van het evangelie, dan zij men voorzichtig met kerkistische konsekwentiestrekkerij. Men zij voorzichtig. Tenslotte kan je bij elke kwestie poneren en beredeneren, dat zij samenhangt met de kern van het evangelie. En als van op zich zelf kleine zaken in de kerk, gewichtige gewetenszaken worden gemaakt, dan kan een kleine zaak — op zichzelf, groot en belangrijk worden in de kerk. Denk aan de besnijdeniskwestie in de omgeving van Paulus bij de Galatiërs. Denk aan het paulinische woord over het in der eeuwigheid geen vlees eten wanneer hij er zijn broeder mee ergert.

De vraag, die vooral onze schippers interesseert en die voor hen van belang is, is deze: wat moeten we des zondags wanneer we in België zijn? Kunnen we ergens naar de kerk? En zo ja: waar? Kunnen we in België ergens de kerk van Christus vinden?

Na al hetgeen we boven hebben geschreven, willen we saamvattend dit zeggen: wanneer onze schippers in België verblijven, kunnen ze twee dingen doen. Ze kunnen zich tevreden houden met huiselijke

godsdienstoefeningen aan boord. Vaak zal dit wel de enige wijze van zondagsviering moeten zijn, denk ik. Zij kunnen óók als ter plaatse waar zij zich bevinden één of meer protestantse kerkjes zijn, proberen uit te zoeken met wat voor kerk of kring ze geconfronteerd worden. De Belgische kerkjes zelve zijn natuurlijk, wanneer het evangelie naar de Schriften wordt gepredikt, niet verwerpelijk. Ik vertrouw dat onze schippers, wanneer ze belijdende leden van de kerk zijn, in staat zijn deze dingen ter plaatse zelve te onderzoeken en te onderscheiden. Men zal bij zulk een onderzoek wel eens teleurstellingen onderkennen; tegenvallers! Maar men zal stellig ook wel eens verblijdende ervaringen opdoen. Ook in België. Schrijver is overtuigd, dat de HEERE in België ook vandaag de dag Zijn volk nog heeft.

J. Meester.

P.S. Laat ik hier vermelden, dat van vele gegevens betreffende het Belgisch protestantisme kan vinden in het **Jaarboek der Evangelische Kerken in België**, uitgegeven door J. K. Overbeeke, Koning Albertstraat 61; Wilrijk.

Voorts dat het bureau van de Ned. Evang. Gemeente gevestigd is: Ste Kathelijneplaats 5 te Brussel. Daar kan men ook informatie verkrijgen.

Jan Romein (1893-1962)*

II.

Romein en het vergruisde beeld.

Was het beeld van de opstand door de ontwikkeling der geschiedwetenschap sinds Fruin wel zo vergruisd als Romein meende? Uiteraard kunnen de mensen van het vak hierover het beste oordelen, maar ook de bij onze vaderlandse geschiedenis geïnteresseerde leek kan zich hierover toch wel een oordeel vormen. Neem het boek van Van Schelven over Willem van Oranje (1933). Bracht dat inderdaad een vergruizing van het beeld van de vorige eeuw? Romein roept hem daarvoor als een der kroongetuigen op in zijn oratie. Van Schelven wil echter de beide grote motieven voor de opstand „haec religionis ergo” en „haec libertatis ergo” beslist niet tegen elkaar uitspelen. Hij brengt ze zelfs in rekening tot in de vroegste tijden van de woelingen (blz. 99 vlg.) Was dat een vergruizing van het beeld?

Om tot de kern der zaak te komen: zijn de Romeins er zélf in geslaagd door de beoefening van de theoretische geschiedenis, een ander, een geheel nieuw beeld van de opstand en van heel onze vaderlandse geschiedenis te ontwerpen? Geven „De lage landen bij de zee” en de „Erflaters” een eclatant nieuwe visie op onze geschiedenis, mogelijk geworden door de beoefening van de theoretische geschiedenis? We ontkennen dat! Zeker, er is door voortgaande studie sinds de vorige eeuw, sinds Fruin en anderen, te spreken van een nuancering van het beeld. Alleen: de immer in sterk theoretische en abstraherende categorieën denkende Romein zag over het hoofd, dat de beschrijving door de historici en die historische werkelijkheid zelve twee zijn. Dat is geen opzienbarende these; voor wie ze echter in zijn theoretische ijver over het hoofd ziet een struikelblok. De historische werkelijkheid is nu eenmaal weerbarstig en ze laat zich gelden ook.

Dat laat zich demonstreren aan het eigen werk van Romein. Ontwierp hij nu een geheel nieuw, een ander beeld van de saillante punten van onze vaderlandse ge-

schiedenis, waardoor de vergruizing van het beeld bij anderen werd opgeheven? Wie zijn grote boek in het hoofdstuk over de opstand of zijn „Erflaters” over Willem van Oranje, Oldenbarneveld of Johan de Witt, zelfs over Kuyper en Thorbecke, nauwgezet doorleest, komt tot de conclusie, dat de werkelijkheid van het historisch gebeuren zich handhaafde ook tegenover Romein. Dat pleit voor de consciëntieuze wijze, waarop Romein zijn boeken schreef. Hij heeft, al was hij overtuigd marxist, met de geschiedenis geen spel gedreven. Om enkele voorbeelden te noemen: ook volgens Romein verleende het calvinisme aan het Noorden de strijdbaarheid die het nodig had om zich staande te houden 5); Willem van Oranje werd in 1573 calvinist „overtuigd misschien 6)” — dat „misschien” had hij wel mogen weglaten tegenover het door Van Schelven aangedragen materiaal 7). Oldenbarneveld komt er bij Romein niet best af, van hem geldt „geldzucht zijn beurse stee 8)”. Johan de Witt werd in zijn politiek geleid door één vaste conceptie: „het behoud der regentenherschappij in Holland en de Unie en in samenhang daarmee een buitenlandse politiek, die alle pogingen tot herstel van het Oranjehuis zou verijdelen 9)”. En zelfs van Kuyper’s „worg-wetten” verklaart Romein: „een sociaal-democratisch minister zou, ja misschien anders gesproken, maar wel nauwelijks anders gehandeld hebben 10)”. Op de keper beschouwd staat Romein nog dichter bij de orangistische geschiedschrijving dan figuren als Geyl en de mannen uit diens school. Hij had oog voor de democratische tendenzen, die er in de Oranjepartij werkten tegenover de heerszucht en het materialisme der regenten.

Natuurlijk speelt in Romeins geschiedschrijving zijn historisch-materialistisch uitgangspunt een belangrijke rol. Daardoor was hij zelfs in staat hier en daar ons beeld te verscherpen en te nuanceren eer dan dat het erdoor wordt vergruisd of afgebroken. Zo brengt hij tal van sociaal-economische bijzonderheden naar voren, die ons de volheid van het historisch gebeuren beter belichten. Er zijn ook aperte nadelen aan ver-

bonden. Romein heeft daar zelf iets van beseft. Hij oppert ergens de gedachte, dat een geschiedbeschouwing die de onpersoonlijke macht van de produktie voor de beslissende factor in het wereldgebeuren houdt, gevaar loopt het „dramatisch element” te verwaarlozen. Hij stelt daar tegenover, dat de geschiedenis tenslotte door mensen wordt gemaakt, en dat voor de telkens handelende persoon „de uitslag van te voren allerminst vast staat 11)”. Dat neemt toch niet weg, dat zijn marxistisch deterministisch uitgangspunt Romein in zijn eigen wijze van geschiedbeschrijving parten speelt. Er valt bij hem een veel te sterk accent op het logisch, van te voren bepaald zijn van het verloop der geschiedenis. Het verhaal zelf loopt daardoor in zijn eigen grote boek te glad, te effen. De grote crises, die zich op de hoogtepunten voordeden komen daardoor in hun eigen karakter niet tot hun recht. De werkelijke spanning zit er maar zelden in. De uitkomst stond voor Romein van te voren vast. Zozeer beheerste dit uitgangspunt hem in zijn „De lage landen”, dat hij zelf meedeelt consequent alle persoonsbeschrijvingen weg te hebben gelaten. Helemaal ontkomt hij daar natuurlijk toch niet aan, het is echter een duidelijk bewijs van zijn marxistisch geloof aan het verloop der geschiedenis naar vaste wetten. Personen zijn daarom niet zo belangrijk, zij kunnen aan de gang van zaken toch niets veranderen.

Romein trachtte later toch weer deze lacune aan te vullen. Het leven is vaak sterker dan de leer. Vandaar, dat „Erflaters” eigenlijk een aanvulling is op „De lage landen”. Daarin kwamen nu de persoonsbeschrijvingen. Toch speelde ook in dat boek — bij alle verdienste — Romeins theoretische uitgangspunt hem parten. Welbewust wendde Romein in dit boek de moderne psychologie aan om de handelingen van zijn personen te verklaren. Maar ze blijven daardoor vaak gevangen in het raam van Romeins theoretisch-psychologische verklaringen. Een mens is nu eenmaal niet het logisch product van maatschappelijke situaties of psychologische wetten. Zo komen zijn personen vaak zelden tot werkelijk leven. Ook in zijn selectie van de personen is hij eenzijdig. Van de Oranjeverorsten bespreekt hij alleen Willem de Zwijger en Koning Willem I, de Koningkoopman zoals hij hem treffend noemt. Om nu van anderen te zwijgen: deed hij zo de Koning-Stadhouder geen onrecht door hem niet in zijn „Erflaters” op te nemen? Trouwens, ook in „De lage landen” kwam deze grote Oranje er maar slecht af. Het meest op dreef is Romein nog in zijn vaak treffende, ook stylistisch voortreffelijke typeringen. Hij schreef trouwens een „gespannen, krachtige en heldere stijl” om met Vermeulen te spreken. Neem die typering boven van Oldenbarneveld gegeven of van Kuyper: de klokkenist der kleine luyden of van Johan de Witt: Ruwaard der vrijheid. Zo zouden er tal van passages uit zijn werken aan te voeren zijn. Ook in de keuze van de titels van zijn verzamelbundels was hij bijzonder gelukkig. De mooiste is misschien nog die van 1953: Carillon der tijden.

Alsof zij ons vlees en bloed zijn.

Laten wij van de heilige Paulus leren, dat als wij geprikkeld zijn en wij enige reden schijnen te hebben om de een te verwerpen en de ander te laten liggen en ons van deze en gene af te maken, laten wij dan bedenken dat wij eenzelfde hoop op het koninkrijk der hemelen hebben en dat Jezus Christus die ons Hoofd is, ons ook allen tot Zich roept en onder die leiding ons tot Hem doet naderen, dat wij ook metterdaad en proefondervindelijk het laten zien, dat wij allen, die met ons deel hebben aan het Evangelie, voor ons broeders zijn, alsof zij ons vlees en bloed zijn.

Calvijn.

Romein als Nederlands historicus.

We wezen er boven reeds op: Romeins levensgang verbreedde zich in de loop der jaren. Geyl, hem beoordelend, schrijft dan ook ergens: „Een figuur in ons cultuurleven, Romein is het”, en hij noemde als argument ten dele zijn begaafdheid, zijn stijlvermogen, heel de eigen weg, die hij als historicus koos (12). Het is eigenlijk een wonderlijke zaak. Het marxistisch socialisme is naar zijn wezen internationaal ingesteld. De oude S.D.A.P. ten onzent is lange tijd anti-nationaal geweest: proletariërs aller landen verenigt u! En toch is onmiskenbaar in deze historicus: zijn grote liefde voor onze geschiedenis en cultuur en de gespannen aandacht waarmee hij haar beschrijft. Het leven is inderdaad vaak sterker dan de leer.

Sinds Fruin springen drie Nederlandse historici vooral in de publieke aandacht naar voren: Johan Huizinga, Pieter Geyl en Jan Romein. De eerste was een liberaal. Romein merkt ergens op, dat Huizinga de wereld van zijn eigen tijd alleen maar bezag door de bril van de N.R.C. De beide laatsten waren socialist, hoewel dat bij Geyl weer geheel anders is dan bij Romein. Het zou in het bestek van dit artikel te ver voeren de verhouding van Romein tot die beide anderen uitvoerig te schetsen. Het zou de moeite waard zijn, want er liggen verbanden en samenhangen. Romein vertelt ergens, dat hij reeds na het eerste college van Huizinga in 1915 wist wat hij worden wilde. Hij gevoelde zich jarenlang aan de grote leermeester „geestelijk horig (13)”. Toen Huizinga's „Herfstij” in 1919 uitkwam, las hij het in twaalf avonden uit en besloot hij voor zichzelf: „zó en niet anders wil ik leren schrijven”. En later, in 1945, zegt hij in een lezing, dat hier iemand voor het publiek staat, die ruim dertig jaar met de geest van Huizinga heeft geworsteld „en die, zoals Jacob de Engel, hem niet loslaat, tenzij hij hem zegen”. Romeins beoordeling van Huizinga in zijn opstel „Huizinga als historicus” is opmerkelijk (14). Hij noemt twee belangrijke elementen in Huizinga's werk: het esthetische en de aandacht voor de theoretische probleem der geschiedenis. Daarop heeft Huizinga in Nederland als eerste de aandacht gevestigd en wat dat betreft is zeker Huizinga's profetenmantel op Romein gevallen. Scherp wees hij ook de grenzen van Huizinga aan. Het was bij deze meer „zien” dan „denken”. Men zou dus Romein vanwege zijn belangstelling voor de theoretische problemen der geschiedenis kunnen typeren als een levenslang leerling van Huizinga, ook in zijn uitermate verzorgde stijl. Ook valt bij Romein op zijn belangstelling voor de middeleeuwse geschiedenis, waaraan hij hier en daar meer aandacht schonk, dan bij de meeste historici in ons land het geval was.

Veel feller is de tegenstelling tussen Geyl en Romein. Geyl is ouder en geen leerling van Huizinga zoals Romein. Zijn weg in de geschiedenis was een totaal andere. Toch zijn er ook overeenkomsten. We wezen er boven reeds op, dat beiden in hun jonge jaren dagbladcorrespondent waren en deel namen aan extremistische bewegingen. Het antagonisme tussen die beiden komt vooral van de kant van Geyl. Hij oefende scherpe kritiek op Romeins beschouwingen over de theoretische geschiedenis evenals op zijn enthousiasme voor Toynbee (15). Daar moet Geyl niets van hebben. Omgekeerd heeft Romein weinig aandacht geschonken aan Geyls visie op de vaderlandse geschiedenis vanuit de gehele Nederlandse stam. Hoewel Romeins „Lage landen” in de eerste druk nog heette: geïllustreerde geschiedenis van het Nederlandse volk van Duinkerken tot Delfzijl, viel dit vleugje van diete

instelling later weg. De laatste druk heet eenvoudig: geïllustreerde geschiedenis van het Nederlandse volk. Romein is overwegend Noord-Nederlands ingesteld. En ligt er van zijn kant niet een tikje ironie tegenover Geyl in, als hij diens „Geschiedenis van de Nederlandse stam” steeds citeert met er achter het bijvoegsel: onvoltooid? Geyl kwam tot nu toe niet verder dan 1798, Romein schreef dan tenminste een complete geschiedenis, zij het met krachtige assistentie van Annie Romein-Verschoor.

Geyls grote grief tegen Romeins beschouwingen over de theoretische geschiedenis is, dat wij niet al te veel over de problemen van het vak moeten schrijven, maar het vak zélf moeten beoefenen. Inderdaad: na zijn grote werken voor de oorlog kwam er van Romeins hand geen eigenlijk groot gescheidwerk meer van de pers, een enkel voortreffelijk kabinetstukje als „Portretstudie van Bakhuizen van den Brink” daargelaten (16). Zijn vele theoretiseren over de geschiedenis is daar zeker mede oorzaak van geweest. Daar moet tegenovergesteld worden — en dit ter aanvulling van wat ik in eerster instantie in „Trouw” schreef — dat hij de laatste jaren ingespannen bezig was aan een boek over de wereldgeschiedenis rond 1900. En van Geyl geldt ook: wanneer hij zijn aandacht niet over geschiedtheoretische kwesties verdeeld had, was zijn „Stam” vandaag gereed geweest.

Romein en wij.

Dit is zeker: Huizinga, Geyl en Romein waren alle drie krachtige persoonlijkheden, die ook als persoon invloed oefenden. Wat dat betreft is uit alles wat na zijn overlijden over Romein geschreven werd op te maken, dat hij vooral in de kring van zijn leerlingen een geliefde persoonlijkheid was. Ik schreef het boven al: hij wist een gemeente om zich te vormen. Al werd hij dan geen dominee, hij mocht graag zijn gedachten uitdragen in een naar hem luisterende en hem volgende kring. Het mag ons trouwens wel verontrusten, dat het christelijk geloof in de laatste halve eeuw in Nederland zo weinig meer meesprekt in de cultuurvorming. Hoe komt het, dat een man als Romein met zijn gaven, die toch aanvankelijk theologie ging studeren, marxist werd? Hij blijkt in zijn geschriften het calvinisme goed te kennen. Waarom kreeg het geen vat op hem? Heeft de kerk in ons land de sociale nood vóór de eerste wereldoorlog ooit voldoende gepeld? Men denke ook aan hetgeen ds. Amelink onlangs in „Contact” over Colijns houding in dit opzicht schreef.

Nederland is uit de reformatie der kerk geboren. Dat is zeker waar. En de Nederlandse cultuur draagt daar, junst door zijn bijzonder boeiende geschiedenis, nog altijd het kenmerk van. Maar tegelijk kwamen in de negentiende eeuw zowel de roomskatholieken als de arbeiders onder leiding van het socialisme tot emancipatie en eisten hun deel op in de Nederlandse staat en cultuur. En in Vlaanderen streed een broedervolk om zijn emancipatie. De weerslag van deze felle worsteling in de negentiende en het begin van de twintigste eeuw is te vinden in de historici. Zij hebben de laatste decennia het geen van allen gelaten bij het beschrijven van de geschiedenis, maar zijn actief gaan meespreken in het culturele debat. Nederland is sinds de laatste wereldoorlog weer geroepen tot een actieve buitenlandse politiek. Waar koerst het heen? Zal het zich weten te handhaven onder de volkeren van Europa? Als gereformeerden zijn wij de erfgenamen van een rijke historie. We komen er echter niet door alleen maar negatief ons te isoleren. Inspraak in het nationale gesprek is nodig.

En daarvoor is kennis nodig zowel van de geschiedenis zelf als van de huidige constellatie in onze cultuur. Tot het laatste bedoelde dit artikel een steentje bij te dragen.

- 5) **De lage landen bij de zee**, 1934, blz. 258.
- 6) **Erflaters** ⁸⁾, 1959, blz. 112.
- 7) **Willem van Oranje** ⁹⁾, 1943, blz. 164 vlgg.
- 8) **Erflaters**, blz. 153.
- 9) **Idem**, blz. 373.
- 10) **Idem**, blz. 769.
- 11) **De lage landen**, blz. 259.
- 12) P. Geyl, **Reacties**, 1952, blz. 254.
- 13) **Tussen vrees en vrijheid**, 1950, blz. 212.
- 14) **Idem**, blz. 212—241. Zie hierover ook P. Geyl, **Huizinga als aanklager van zijn tijd**, 1961, blz. 175.
- 15) In **Reacties** het opstel **Romein en de geschiedenis**, blz. 241—256 en in **Tochten en toernooien**, 1950, het opstel **Twee historici over hun vak**; een contrast, blz. 154—165.
- 16) **Carillon der tijden**, blz. 202—245.

BOEKBESPREKING

Kerk-zijn en In-de-kerk-zijn door
Ds K. Doornbos, Uitgave Buyten
& Schipperheim, Amsterdam, 1962.

Een van de mooie dingen van de Vrijmaking was dat zoveel vogels van diverse pluimage mee optrokken de rechte weg van de kerk op.

Er waren immers mannen bij die gepokt en gemazeld waren in de ideeën van Prof. Schilder. Ze gingen bij wijze van spreken met De Reformatie naar bed en ze stonden er ook weer mee op. Zoals in vroeger tijd zich zeer velen, bewust en soms ook onbewust volledig aan Kuyper oriënteerden, zo deden zij dat aan K. S.

Er waren onder de vrijgemaakten ook velen die behalve door Schilder óók door Vollehoven en Dooyeweerd werden gepakt en zich dankbaar verdiepten in de geschriften van A. Janse. Ze waren, en zijn nog, van oordeel dat het essentiële in Schilders levensstrijd volkomen harmonieerde met wat de drie genoemden nastreefden. Er was immers bij alle drie het onvoorwaardelijk buigen voor de Schrift, het strijden tegen scholastisch-theologische constructies en het geloof, dat, dank zij Gods genade, er een antithese door de mensheid ging, die tot de kern van het leven doordrong.

Behalve dezen waren er nog anderen. Ik denk aan de vele eenvoudigen die jaren lang De Wachter lazen en in wie de beste tradities van de Afscheiding voortleefden. Zij hadden intuïtief een afkeer van iedere vorm van speculatie. Maar naast dezen waren er ook die men onder geen enkele categorie kon onderbrengen. Ik denk aan Greijdanus. Unus ille vir! En aan de te weinig bekende en gewaardeerde ds Post van Axel. Het wonderlijke (gezien wat voorheen in de gereformeerde wereld beleefd was!) en het schone (want zo eiste het Gods heilig woord) was dat deze allen in de dagen der vrijmaking met volkomen behoud van eigen gevoelens, zo harmonieus samenleefden en samenwerkten aan de opbouw der kerk.

Onder de leidende figuren bij de Vrijmaking die volledig zichzelf waren, hun eigen weg gingen en met geen mogelijkheid bij enige groep of richting waren onder te brengen behoorde ook ds Doornbos van Wormer over wiens bovengenoemd boek we iets willen zeggen.

Neen, ds Doornbos kun je inderdaad nergens onderbrengen. Die past in geen nuance, richting, groep, schema. En daarom — laat ik er dat al vast maar bij zeggen — daarom past hij zo goed in de kerk en past hij ook zo goed bij ons allemaal.

Ik zag ds Doornbos voor 't eerst toen hij praeparatoir examen deed in de classis Groningen. Het was het eerste kerkelijke examen dat ik, zonder daarbij een objectfunctie te vervullen meemaakte. Ik herinner me daarvan niets bijzonders. Alleen dat kand. Doornbos niet zo jong meer was en zich zo pretentieloos gedroeg. Daarna zag ik hem niet eerder

dan op een samenkomst in de aula van de Theol. Hogeschool. Het was geloof ik na een rectorale oratie. Maar dat weet ik niet meer precies. Wat ik wel heel goed weet is dat ds Van Bruggen, die ds Doornbos goed kende, enkelen instigeerde ds Doornbos te verzoeken het verhaal te vertellen van de vrijmaking te Wormer. Dat verhaal vergeet ik nooit meer. En ik denk niemand die het hoorde. Ik zie nog hoe Greijdanus en Schilder genoten. Want het relaas dat we kregen was vol humor, ongelofelijk droge humor, maar tegelijk zo vol ernst en ik mag wel zeggen zo vol brandende liefde voor de kerk des Heren dat het ieder greep. „Dat was móóí”, zei Greijdanus tegen me toen het afgelopen was.

Sindsdien ben ik vele malen in contact met ds Doornbos gekomen. En ik heb hem leren kennen als een man die precies zegt hoe hij over de dingen en de mensen denkt. Zijn oordeel komt er wel eens wat bot en ongezoeten uit. En hij kan je zo aanpakken dat het alles-behalve een plezier is. Ik ben wel eens erg nijdig op hem geweest en was het soms radicaal oneens met hem! Maar hoe langer je hem kende en gadesloeg in zijn werk des te duidelijker werd het je: Doornbos is een man. En hij is door en door eerlijk. Van diplomatie, handigheid, intrigues heeft hij een intense afkeer. Hij „kent” die niet. En in zijn diepste wezen is hij mild, zelfs teer en volstrekt belangeloos.

Ik kan me heel goed voorstellen dat iemand dit een vreemd begin vindt van een recensie.

Ik ben dat tot op zekere hoogte met die iemand goed eens. Maar men bedenke: Doornbos is ook niet „gewoon”, niet „alldaags”. En zijn boek is zo dóór en dóór Doornbos, dat je er niet over schrijven kunt zonder het over de schrijver te hebben. Hij is dat boek. En dat boek is hij. Is dat reeds niet een duidelijk bewijs van de „puurheid” van een mens als zijn geschriften zo volkomen de expressie zijn van zijn persoon, karakter, levenshouding en -opvatting, als je hem in iedere alinea, ja in iedere zin hoort en proeft.

Eén van de onderdelen van Doornbos' arbeid — ik geloof niet dat het naar zijn overtuiging het belangrijkste is — is het schrijven van artikelen in de Kerkbode voor de Geref. Kerken in Noord-Holland. De Uitgever moet eens gezegd hebben, dat hij die altijd op precies dezelfde dag en met precies dezelfde post ontving! Deze artikelen trokken reeds lang de aandacht. In het bovengenoemde boek ontvangen we daarvan een bloemlezing. Met nog een aantal die hij in „Petahja” schreef. En dan zo dat deze in twee groepen zijn verdeeld. De eerste heeft als titel: **In-de-Kerk-zijn**, de tweede: **Kerk-zijn**.

Wanneer men zich in dit boek verdiept vallen al heel gauw enkele dingen op, die je steeds scherper voor de geest komen te staan.

Om daar maar mee te beginnen: Doornbos kan schrijven. Met grote trefzekerheid kiest hij zijn woorden en bouwt hij zijn zinnen. Daarbij is zijn stijl zeer bondig en direct. Hij gebruikt geen woord te veel. En hij spréékt met zijn lezers. Je kunt het merken: Doornbos is onderwijzer geweest en hij heeft het beste van het onderwijzerschap meegenomen toen hem het „wonderé ambt” werd overgegeven: het klare heldere indringende laten zien wat hij weet en anderen wil duidelijk maken. Telkens stelt hij ook als van zelf vragen, vragen die bij de lezer van zijn betoog als van zelf opkomen. En op die vragen gaat hij in met een doorzichtig, klemmend, op de man af gericht betoog.

Maar dit alles betreft alleen nog maar de „vorm”. En hoe belangrijk die voor een boek ook moge zijn: die máákt het boek niet. Er zijn hogere kwaliteiten te noemen.

Als eerste noem ik de diepe en zakelijke eerbied voor het Woord van God Die komt als een verwarmende gloed uit dit boek naar je toe. Je voelt het: hier is een man aan het woord die de Schrift ként, uit haar lééft en voor haar bééft.

En tegelijk bespeur je een echt, ik zou willen zeggen: schriftuurlijk, gereformeerd, gebonden zijn aan de confessie. Daarbij trilt in alles een diepe liefde voor de kerk.

Doornbos is een herder die zonder enige aarzeling voor de kudde zou willen sterven. Als ik me de gesprekken die ik met hem zo een enkele keer mocht hebben goed heb

doorvoeld dan is een groot verdriet in zijn leven dat door de synodale manipulaties der veertiger jaren een deel van de hem toevertrouwde kudde daarvan werd afgescheurd.

Een ander aspekt van dit boek is dat ze zo volkomen los is van alle mogelijke traditionele apvattinkjes en schematjes die in de gereformeerde wereld leven. Doornbos kijkt daar doorheen. Hij is er geen gebondene van. En hij toetst ze aan de Schrift. Er is in zijn schrijven in dit opzicht een boeiende oorspronkelijkheid. Men behoeft het hem niet in alles met hem eens te zijn om deze aanpak te waarderen.

Dat is een meer algemene karaktertrek van het boek.

Volgende week hoop ik op enkele bijzondere momenten ervan te wijzen. C. V.

PERSSCHOUW

Een eed

In zijn rubriek „Voor de zieken” in het Gereformeerd Gezinsblad schreef Ds Van Houdt o.a. het volgende:

„Zoals onze lezers bekend kan zijn is er de laatste jaren onder ons discussie geweest over de vraag, of het ja-woord bij de openbare geloofsbelijdenis een eed is, en ook of door dit ja-woord instemming betuigd wordt met de drie formulieren van enigheid of alleen met de apostolische geloofsbelijdenis.

De hoogleraren Veenhof en Jager hebben in Opbouw dienaangaande zich geschaard achter ds G. Visee. Er werden volgens hen te grote woorden gesproken, en aan de kerkleden werd iets gesuggereerd, dat niet waar was. De instemming gold volgens hen slechts de twaalf artikelen, en het ja-woord was geen eed.

Van verschillende zijden is in onze kerkelijke bladen tegen deze stellingen geoponeerd, waarbij goede en serieuze argumentatie is aangevoerd. Op deze argumentatie is weinig of niets geantwoord, en de als onhoudbaar aangewezen stellingen werden helaas niet openlijk teruggenomen.

In het laatste nummer van Opbouw echter lazen wij van de hand van prof. Veenhof een artikel in zijn Persschouw-rubriek, waarin een zinsnede voorkwam, die ons bijzonder frappeerde. Prof. Veenhof schreef namelijk over de „Verklaring van Gevoelen” uit de Vrijmakings-tijd en zei daarvan:

„En we moeten het nooit vergeten: wij, de bezwaarden van die tijd hebben dat gezegd **voor God, de kerk en de wereld!** Het was een woord waarvoor we wilden stáán. Het was een eed.”

Deze verzekering nu van prof. Veenhof heeft ons bijzonder getroffen. Als dit woord der bezwaarden waarlijk een eed was, dan geldt dat met des te meer kracht van het ja-woord in de kerk; een ja-woord immers, dat niet maar verbonden wordt aan een „Verklaring van Gevoelen” van een groep bezwaarden, voorgelegd aan een Synode, maar een ja-woord dat verbonden wordt aan de belijdenis der kerk.

Wij voor ons zouden ten aanzien van het ja-woord, verbonden aan de Verklaring van Gevoelen, tot enige voorzichtigheid willen manen. Wij mensen spreken immers zo licht te grote woorden, en suggereren zo gemakkelijk aan de kerkleden iets, dat niet waar is. We moeten ook weer niet te gauw van een eed spreken.

Maar dit neemt niet weg, dat de besproken zinsnede uit Opbouw ons goede hoop geeft, dat dit blad in de toekomst toch anders over het ja-woord bij de openbare geloofsbelijdenis zal spreken dan het in het verleden herhaaldelijk heeft gedaan.”

Toen ik dat stuk las keek ik vreemd op.

Ik vroeg me af: heb ik zó onduidelijk geschreven?

Heb ik werkelijk geschreven dat de „Verklaring van Gevoelen” van 1944 een eed was? Een „Verklaring van Gevoelen” is een „Verklaring van Gevoelen” méér niet, minder ook niet. Ze is geen belijdenisgeschrift. Ze is een verklaring omtrent wat men omtrent een bepaalde kwestie van oordeel is.

Ik heb daarom gauw het nummer van „Opbouw” opgezocht om te controleren wat ik geschreven had. En toen bleek me, dat ik me toch wel juist had uitgedrukt. Dat ik precies had geschreven wat ik bedoelde.

Om de lezers van „Opbouw” het opzoeken van het in geding zijnde nummer te besparen zal ik hier nog even laten afdrucken wat ik schreef. Het was dit:

„In de strijd van de bezwaarden — de latere vrijgemaakten — lag inderdaad het hoofaccent op het zich verzetten tegen de **binding** van de Kerken door de Synode aan wat niet in de Schrift werd geleerd en daaruit ook niet kon worden afgeleid. Dit blijkt zonneklaar uit de Verklaring van Gevoelen. Daarin wordt immers duidelijk gezegd: „Wil iemand de kinderen der gelovigen

voor „wedergeboren en in Christus geheiligd” houden, **dan willen wij aan ieder hierin volkomen vrijheid laten.** Wij hebben er evenwel ernstig bezwaar tegen, dat de kerken ten aanzien van dat „houden voor” haar leden in hun consciëntie binden door een confessionele uitspraak”. Over deze zinnen is destijds lang en uitvoerig gesproken. En alle vooraanstaande bezwaarden van die tijd hebben onder dit stuk hun naam gezet. Ook b.v. Prof. Greijdanus. En Prof. Schilder, die op zijn onderduikadres kon worden bereikt, heeft eveneens met deze woorden zijn volkomen instemming betuigd. En we moeten het nooit vergeten: wij, bezwaarden van die tijd hebben dat gezegd **voor God, de kerk en de wereld!** Het was een woord waarvoor we wilden stáán. Het was een eed.”

Dat schreef ik.

En wie goed leest, ziet onmiddellijk dat het in dit stuk **niet** gaat over de gehele Verklaring van Gevoelen, dus over die Verklaring als zodanig, maar over een paar in dit stuk precies geciteerde zinnen daaruit. Ik schreef immers duidelijk over „deze zinnen”, over „deze woorden”. En dat zijn „die zinnen”, „die woorden” van de Verklaring van Gevoelen die ook weer hierboven afgedrukt zijn.

Om de strekking van wat ik schreef goed te verstaan moet men de achtergrond van die zinnen en woorden kennen.

In de synodale kringen werd in 1943/44 gezegd: Houdt die bezwaarden in de gaten! Ze vragen „ruimte” voor hun speciale opvattingen omtrent verbond en doop. Maar denk er om. Als ze hun zin krijgen keren ze de rollen om. Dan zullen zij niet rusten voor hun opvattingen de enig duldbare zijn in de kerken. En dan zullen ze er niet voor terugdeinzen wie het niet met hen eens is uit de kerk te bannen. En daarom: geeft die bezwaarden alstubieft niets toe!”

Zo werd in 1943 en 1944 gesproken.

En later heb ik een dergelijke redenering nog menigmaal gehoord.

Om nu aan dit leugenachtig en in feite lasterlijk gepraat voor goed een einde te maken hebben de bezwaarden uit die dagen ook de boven geciteerde zinnen in hun Verklaring van Gevoelen opgenomen.

Ik weet precies hoe dat gegaan is. Want ik heb het concept voor deze Verklaring zelf opgesteld. Men kan het verhaal over het ontstaan van de Verklaring van Gevoelen lezen in „Om de „Unica Catholica”” blz. 198 v.

Ik kan daaraan nog toevoegen dat zoals ik reeds schreef ook de hier geciteerde woorden grondig zijn besproken. Met verontwaardiging hadden de bezwaarden gehoord welke boze bedoelingen hun in de schoenen werden geschoven. Ik kan in oprechtheid zeggen dat niet één van hen ook maar in de verste verte aan zo iets als hun werd toegedicht had gedacht. Zouden ze mannen als Van Gelderen, Fernhout, De Graaf, de Sikkels, Van Ardel, Telkamp en noem maar op, mannen die het met de leeruitspraken wel eens waren, er althans geen bezwaar tegen hadden willen uitwerpen!

Het was te zot om er ook maar één moment over te praten.

Maar om nu iedere grond voor deze kwade vermoedens weg te nemen werden de hier boven geciteerde zinnen in de Verklaring van Gevoelen opgenomen. Die waren duidelijk. Ze hadden tot zakelijke inhoud: Er is geen haar op ons hoofd dat er aan denkt hen die het voor wedergeborenen houden als dogmatisch hulplijntje vasthouden uit de kerk te willen werpen of ze als onvolwaardige leden daarvan te beschouwen. En deze woorden waren oprecht gemeend. We schreven ze niet als een slimmigheid of een truc. We schreven dat in het bewustzijn dat ook wat deze zinnen betreft ons ja ja en ons neen neen moest zijn. Met andere woorden: we zeiden dit met de ernst en de kracht van een eed.

Zoals men weet is de Verklaring van Gevoelen in tienduizenden exemplaren verspreid.

Nog nooit heb ik tot dusver gehoord dat iemand tegen de geïncrimineerde zinnen bezwaar had!

Maar ook al was dat zo, dan blijft als een onomstotelijk historisch feit vast staan **dat de bezwaarden deze woorden, na rijp beraad, en dus met volle bewustheid van wat ze uitspraken, tot de synode en de kerken hebben gesproken. En dat daarom deze woorden in hun mond de ernst en de kracht van een eed hadden.**

Op wat ds. Van Houdt verder opmerkt hoef ik nu niet meer in te gaan. Want nu de basis van zijn redenering hiermee is vervallen, valt daarmee heel zijn verder betoog. Ik sprak niet over de Verklaring van Gevoelen als zodanig, maar slechts over een klein fragment daarvan, waarin een valse aantijging werd afgewezen.

Bovendien: over de kwestie van de betekenis van het belijdenis-doen is nu wel genoeg gediscussieerd.

Wie er behoefte aan heeft moet de over en weer aangevoerde argumenten nog maar eens overwegen en dan zijn keus doen.

Wat ons betreft: wij hebben ten aanzien van de **aard en de kracht** van het belijden geen behoefte aan een andere omschrijving dan die waarmede onze Nederlandse Geloofsbelijdenis begint: Wij geloven met het hart en belijden met de mond.

C. V.

Een evangelisch vermaan.

In „De Fakkel”, contactorgaan van de Vrije Gereformeerde Kerk te Wolvega schreef Ds. D. de Boer een artikel over de kwestie van „de samenspreking”. Hij zette er boven: Vervreemding van het evangelie: een trieste zaak. Daarop liet hij volgen de tekst: „En Hij zeide tot hen, Gij zijt het, die voor rechtvaardig wilt doorgaan voor de mensen, maar God kent uw harte. Want wat hoog is bij mensen is een gruwel voor God.”

Daarna volgde dit artikel:

In de rubriek „Nieuws uit de kerken”, lezen we in de Leeuwarder Courant van 6 november, onder de titel: „Vrijgemaakte wijzen een samenspreking af”, het volgende:

Op 31 maart van dit jaar heeft de kerkeraad van de Gereformeerde Kerk van Groningen-Zuid, mede namens de andere gereformeerde kerkeraden een schrijven gezonden aan de vrijgemaakte gereformeerde kerkeraden in Groningen. Zij verzochten daarin andermaal om een „broederlijke bespreking van alles wat ons tot nu toe verdeeld houdt”. De vrijgemaakte kerkeraden hebben na diepgaand overleg dit verzoek om samenspreking afgewezen. De kerkeraad van Groningen-Oost zag nog heil in een briefwisseling. Ds. W. Reeskamp, gereformeerd predikant te Groningen noemt deze afwijzing door de vrijgemaakten in de „Groninger Kerkbode” een trieste zaak.

„Wij hebben onzerzijds als kerk van de Here Jezus contact begeerd met een andere kerk van Hem, met wie ons — ondanks alles wat er geweest is — zoveel verbindt”, aldus ds. Reeskamp. „Wij deden dat in de wetenschap, dat dit een moeilijke weg zou zijn en dat — als er een kerkelijke hereniging kwam — onze moeilijkheden niet geringer maar groter zouden worden.

Dat wij toch contact gezocht hebben komt omdat — weer ondanks alles wat er geweest is, ook van hun kant! — deze broeders ons toch onvergetelijk zijn. Maar de diepste reden is dat wij er heilig van overtuigd zijn, dat onze Heer de eenheid der Zijnen wil en dat wij ons dan ook niet aan toenaderingen mogen onttrekken. En nu kan men van de andere kant lange of korte brieven schrijven, met argumenten en zonder argumenten, maar voor ons staat het dan zo dat wij menen, dat een kerk, die zich aan dit contact onttrekt, op een zeer belangrijk punt als kerk van de Here Jezus verstek laat gaan en de Heilige Geest bedroeft. Dáár gaat het ons om. Dat doet ons leed.

Wie broeders, die aankloppen en die spreken willen, buiten sluit, die handelt, in strijd met de kern van het evangelie, dat ons spreekt van zoekende liefde Gods, die tot goddelozen zelfs uitgaat.

En wie in deze genade delen mag, die zal zelf ook iets van dat beeld vertonen. Zeker ten opzichte van hen, die men houdt voor broeders. Hetgeen door ons indertijd geschreven is over de synode van Assen geldt dus ook — wij moeten dit met smart constateren — voor de vrijgemaakte kerken in Groningen. Hier is een vervreemding van het evangelie, die veel en veel erger is dan wat men in 1944 als afwijking van de belijdenis meende te moeten constateren!

Tot zover ds. Reeskamp.

Nu is het zeker niet onze bedoeling om te polemiseren en te discussiëren, want door de „rabies theologorum” de dolheid der godgeleerden, die veel erger is dan hondsdelheid, werden de kerken gebroken.

Wij mogen de lans van Saul niet tegen elkaar gebruiken. Integendeel, wij mogen de lier van David bespelen. Wij mogen samen het Evangelie lezen en daaruit leven. Onze bedoeling is dus om elkaar, ook ds. Reeskamp en de gereformeerde kerken waartoe hij behoort, op te wekken om het evangelie eerlijk te lezen en daaruit dan ook eerlijk te leven.

Wij vinden namelijk de voorlichting van ds. Reeskamp niet eerlijk, wijl niet volgens het evangelie. Hij richt de lans op de vrijgemaakte kerken en stelt deze kerken den volke voor als kerken die niet willen samenspreken en die de bij haar aankloppende broeders buitensluiten en die zo de Heilige Geest bedroeven en in strijd handelen met het evangelie van de liefde en ds. Reeskamp noemt tenslotte de afwijzing van het verzoek om samenspreking door de vrijgemaakte een vervreemding van het evangelie.

Hij gebruikt dan nog wel wat mooie woorden, b.v. wanneer hij de vrijgemaakte kerk een kerk van den Here Jezus noemt en wanneer hij zegt: „deze broeders zijn ons toch onvergetelijk”, maar deze mooie woorden kunnen zijn totaal misse voorlichting niet goed maken.

Ds. Reeskamp zet de historische feiten, zoals die er liggen tussen de gereformeerden en de vrijgemaakten, op hun kop. Misschien doet hij

het in zijn argeloosheid. Wij hebben daar verder niet over te oordelen.

Maar hij is verantwoordelijk ook voor zijn te grote argeloosheid. En wij mogen van een predikant verwachten dat hij de historische feiten recht doet.

Aangezien wij in de kerkelijke pers telkens weer stuiten op misleidende voorlichting van de kant van de gereformeerde kerken in hun geding met de vrijgemaakten, vinden wij het beslist noodzakelijk om deze voorlichting nog eens duidelijk te weerspreken en om de historische feiten recht te zetten.

Het is toch zeker evangelische eis om de feiten in rechte orde weer te geven.

Wel, de feiten zijn zo geweest dat de thans vrijgemaakten door de gereformeerde kerken in 1944 zijn uitgeworpen. Zij zijn als „revolutionairen” en „kettters” verbannen van de kansels en uitgeworpen uit de ouderlingenbanken. Niet omdat zij van het evangelie afweken of ook van de belijdenis, maar omdat zij zich in geweten niet konden vinden in boven- of buitenschriftuurlijke leeruitspraken, die toen door de gereformeerde kerken bindend werden opgelegd aan haar leden en die nu reeds door deze kerken terzijde gesteld moesten worden, en die dus niet te handhaven waren.

Het is zo oneerlijk van de gereformeerde kerken om wel de leeruitspraken, waardoor de schorsingen van dominees en ouderlingen kwamen, terzijde te stellen, maar niet de schorsingen zelf te herroepen en als zonde voor God te belijden.

De gereformeerde kerken hebben de thans vrijgemaakten eerst uitgeworpen, door schorsingen en afzettingen van ambtsdragers.

Zij hebben hen ten onrechte uitgeworpen. Zij hebben broeders, die zich zonder meer en geheel aan het Woord Gods wilden houden, uit hun huis verdreven, en dat nota bene onder aanroeping van de Naam Gods. Kijk, zulk drijven is in strijd met het hele Evangelie en met zijn kern, het gebod van de liefde. Zulke zonde, de broeders ten onrechte uitwerpen, moet beliden worden. Anders kan zij niet verzoend worden. En aangezien de hele gereformeerde kerken dit hebben gedaan, immers in hun „meeste” vergadering, de Generale Synode, zullen ook de hele gereformeerde kerken deze zonde van onrechtmatige uitwerping van de broeders hebben te belijden en te herroepen, d.w.z. de gevolgen van deze zonde ongedaan hebben te maken, voorzover dit nog kan.

Ds. Reeskamp en zijn werken weten maar al te goed, dat de vrijgemaakte kerken graag met hen willen samenspreken, mits de gereformeerde kerken eerst royaal hun onbijbelse schorsingen en uitwerpingen van broeders herroepen.

Mocht deze herroeping ooit geschieden, dan zal daarna de samenspreking nog moeilijk genoeg zijn. Want de vrijgemaakten zullen hun vrijheid willen behouden, die ze zich in een moeilijke strijd hebben verworven. En het tegenwoordige kerkrecht en de kerkerode van de gereformeerde kerken staat deze vrijheid voor de plaatselijke gemeenten en gelovigen ten eenmale niet toe. De geref. kerken zijn gebonden door een tot in de finesses uitgewerkt (Voetiaans) kerkrecht, dat zij moeilijk meer kunnen herroepen, omdat het eenmaal zijn beslag kreeg.

Maar dit kerkrecht en deze kerkorde, dit gehele kerkbestuur, is in strijd met de eerste beginselen van het evangelie van Christus, die ons de vrijheid verwierf door Zijn bloed.

Wat toch triest, zulke vervreemding van het Evangelie. Het evangelie stelt de gemeenten en de gelovigen in het feestkleed van de vrijheid en de vrede en de gerechtigheid en de heiligheid. 't Is geheel overbodig en eigenwijs en dom, dat de ene gemeente de andere „beschool-meestert” en visiteert. Visiteren doet de douane, voor smokkelwaar. 't Hoort in Christus' kerk niet thuis. In de kerk horen geen wereldse beginselen. De kerk is de stichting van Christus. Het statuut ligt er open op tafel; het Woord van God.

Dat visiteert ons wel en daar houden we ons aan. Dat Woord is duidelijk en als ieder het houdt, gaat alles goed.

De Schrift is de orde en het recht der kerk. Van juridische reglementen moeten we af. Dan komen we ook van de procedures en schorsingen en scheuringen af, tenminste van de onrechtmatige. Over dat alles praat ds. Reeskamp heen.

Hij camoufleert de bange feiten. Hij beschuldigt anderen, terwijl hij zijn eigen kerken moest beklagen en zichzelf, want hij dient deze kerken, die zo van het evangelie vervreemdden, dat het een trieste zaak is geworden.

't Lijkt wel mooi, dat ds. Reeskamp schrijft; hij heeft ook wel een zeker formeel gelijk, maar zijn voorlichting is vals en aan het evangelie vreemd. Mooie woorden brengen ons niet uit het kerkelijk puin vandaan. We zullen het Woord van Christus moeten bewaren.

En dat Woord roept ons op om eerlijk te zijn, om de zonde van de broeders uit te werpen te belijden, en zo goed te maken, en om elkaar te dienen in de liefde, in plaats van elkaar te overheersen en te vervolgen.

De ootmoed kan ons redden, de schuldbelijdenis, maar dan heel concreet. Dat we verkeerd noemen wat God verkeerd noemt en dat we in Zijn wegen gaan, en dat we ons bekeren van alles dat met het evangelie in strijd is, ook van een on-evangelisch kerkrecht dat de broeders uitdrijft.

Ds. Reeskamp rechtvaardigt zich en zijn kerken, in strijd met de door hem gecamoufleerde feiten en in strijd met het evangelie. Onze eerste reactie, na het lezen van het schrijven van hem, was, dat we dachten aan Lucas 16 : 15: „En Hij zeide tot hen: „Gij zijt het, die voor rechtvaardig wilt doorgaan voor de mensen, maar God kent uw harten. Want wat hoog is bij mensen, is een gruwel voor God”.

Jezus zei dit eens tegen de farizeeën. Maar Hij zegt het nog tegen ons. Zich rechtvaardigen tegen mensen geeft niets.

Wij moeten ons kunnen rechtvaardigen voor het Woord Gods en voor de God van het Woord. God kent onze harten en Hij vraagt oprechtheid. Wij mogen de feiten niet camoufleren, noch op hun kop zetten.

De duivel zet het alles op de kop, hij keert het om en hij camoufleert. Hij is de vader van de leugen. Maar God heeft de waarheid lief en Gods kinderen horen en gehoorzamen de waarheid Jezus Christus.

„Wat hoog is bij mensen, is een gruwel voor God”. Laat ons allen dit woord van Jezus ter harte nemen.

Wij zijn dankbaar voor dit inderdaad evangelisch vermaan.

Of het helpen zal?

De ware kennis van God.

Hij die zich boven anderen verheft en bij zichzelf wijs is, die weet nog niets, gelijk hij behoort te weten. Want het begin der ware wetenschap is de kennis Gods, welke ootmoed en onderworpenheid in ons baart, ja die ons eerder nederwerpt dan verheft. Waar hovaardigheid is, daar is geen wetenschap Gods... Geen leer is prijzelijk, die niet met de liefde Gods is besprengd: want deze maakt alleen, dat de garen die in ons zijn, Hem aangenaam worde.

Calvijn.

Ingezonden

HERDENKING HEIDELBERGSE CATECHISMUS 1563-1963

In het begin van 1963 zal het D.V. vier eeuwen geleden zijn dat „Het Troostboek der Kerk”, de Heidelbergse Catechismus, voor het eerst werd uitgegeven. Velen hebben het in de loop der tijden verstaan, hoe in deze belijdenis geworsteld is, het Woord des HEEREN ná te spreken; „beladen en omhuld met de troost van Gods genade en liefde gaat de kerk elken Zondag uiteen, gekroond en versierd met de schatten, die uit de verborgenheden van Gods verbond zijn opgedolven door de geslachten, die ons zijn voorgedaan” (Tunderman); wekelijks worden de kinderen der kerk onderwezen in deze „voorzeide leer” en gewapend tegen de aanvallen van de boze.

Het is daarom met diepe dankbaarheid, dat wij gedenken wat de HEERE ons in dit Formulier van Enigheid, dit Document der Reformatie, heeft geschonken.

Ondergetekenden hebben daartoe een comité gevormd om deze herdenking niet ongemerkt te laten voorbijgaan. Gesteund door een Comité van Aanbeveling stellen zij zich voor, een landelijke bijeenkomst te beleggen op de dag van herdenking, n.l. 19 januari 1963. Op die dag zal het n.l. precies vierhonderd jaar geleden zijn dat de Keurvorst van de Paltz, op wiens last de Heidelbergse Catechismus tot stand kwam, zijn „Vorred” voor de eerste uitgave dateerde.

Op de landelijke samenkomst zal D.V. de Hooggeleerde Heer Prof. Dr. L. Doekes het dogmatisch-confessionele aspect van de Catechismus belichten, terwijl de Weleerwaarde Heer Drs. D. Deddens de historisch-pastorale zijde zal behandelen.

Deze vergadering zal worden gehouden

in de Westerkerk te Amersfoort op zaterdag 19 januari 1963 te twee uur, terwijl de sluitingstijd gesteld is op vijf uur des namiddags.

Wij nodigen nu reeds de broeders en zusters in den lande uit, deze herdenkings-samenkomst te bezoeken en verzoeken de kerkbladen e.d. dit bericht over te nemen.

Comité van aanbeveling:

Ds. M. J. C. Blok, Utrecht
Ds. J. van Bruggen, Assen
Ds. D. van Dijk, Groningen
Ds. J. F. Heij, Drachten
Dr. B. Jongeling, Apeldoorn
Ds. J. Meester, Amsterdam
Ds. I. van Til, Treebeek
Ds. W. Vreugdenhil, 's-Hertogenbosch
Ds. F. de Vries, 's-Gravenhage
Ds. J. R. Wiskerke, Middelburg
Ds. I. de Wolff, Enschedé.

Het comité Herdenking Heid. Catechismus
1563-1963:

Ds. J. J. Arnold
Ds. K. Deddens
Ds. J. A. Vink
Jaap Zwart.

Amersfoort, Hervormingsdag 1962
corr.adres: Heemskerklaan 31.

GEREFORMEERD BEJAARDEN CENTRUM TE BILTHOVEN

Eindelijk is het dan zover dat wij u iets kunnen vertellen over het te Bilthoven te bouwen Bejaardencentrum. De reden dat wij u zo lange tijd niets konden berichten, is dat wij allerlei onverwachte tegenslagen bij de uitvoering der plannen hebben gehad. Deze moeilijkheden waren van dien aard dat, wij als bestuur, daar vrijwel machteloos tegenover stonden. Maar er is niet stil gezeten en wij menen te hebben bereikt, dat — zoals het er enige tijd uitzag — de bouw niet nog enkele jaren moest worden uitgesteld. Wij zijn dankbaar u te kunnen berichten: Rijks goedkeuring en gemeentelijke bouwvergunning hebben wij ontvangen, het hoofdgebouw is aanbesteed en met de voorbereidende en terreinwerkzaamheden is een aanvang gemaakt.

Uit de vele brieven welke wij de laatste maanden hebben ontvangen mogen wij afleiden dat dit voor velen in Utrecht en Noord-Holland en ver daarbuiten een verblijvend bericht is. En om nu maar gelijk aan uw belangstelling tegemoet te komen zullen wij u ook vertellen hoe het nu, zo de Here wil, worden gaat.

Het hoofdgebouw, dat dus eerst gebouwd wordt, zal plaats bieden aan 75 inwonenden. Er komen in dit gebouw 48 eenpersoonskamers, 5 tweepersoonskamers, enkele ziekenkamers en kamers voor het personeel. Voorts, op de begane grond, een flatje voor de Vrouw des huizes, de dienststruimten, de conversatiekamer, de bibliotheek, etc. Bij alle kamers komt een eigen toilet, een kookgelegenheid met een kleine boiler en een halletje. De kamers krijgen behalve de toegang door de gang ook een eigen deur naar de tuin of het balkon. Op alle kamers komt een oproep en geluidsinstallatie. Deze wordt verzorgd door br. D. van Barneveld uit Breukelen. Br. Oskamp uit Bussum zal ten behoeve van de verdieping een hydraulische lift in het gebouw plaatsen. Wij hebben, waar maar enigszins mogelijk, gestreefd naar de grootst mogelijke zelfstandigheid voor de inwonenden. De maaltijden zullen dan ook op eigen kamer worden gebruikt. Er is voorzien in logeergelegenheid voor gasten van de inwonenden. Het bestuur werkt aan plannen om de inwonenden zoveel mogelijk actief te doen deelnemen aan eigen en gemeenschappelijke verzorging. Er komt geen speciale ziekenafdeling. Geracht zal worden om zieken en hulpbehoevenden zo lang mogelijk op hun eigen kamer te verzorgen. De conversatiekamer is bestemd voor verpozing en voor het gezamenlijk koffiedrinken. Het bestuur overweegt mogelijkheden om voor zinvolle ontspanning in de avonduren zorg te dragen. Dit zijn zo enige inlichtingen en wel die waarnaar ons schriftelijk het meest wordt gevraagd. Zij zijn uiteraard niet volledig, maar gegadigden hopen wij binnenkort uitvoerig per brief in te lichten.

Behalve door een zestal onderaannemers, zal de bouw worden uitgevoerd door br. E. van Buuren uit Leusden. Hij mag er 300 werkbare dagen aan besteden; waaruit u kunt afleiden, dat naar wij mogen verwachten, het centrum in het voorjaar van 1964 geopend zal worden. Naar wij hopen zal met de bouw van de bungalows worden begonnen als het hoofdgebouw onder de kap is. Aan de Planmedewerker — sinds kort architect — br. J. Lengkeek, is het dagelijks toezicht toevertrouwd.

Bij deze voor velen verblijvende berichten, willen wij niet nalaten onze grote erkentelijkheid uit te spreken voor de fijne samenwerking in ons bestuur en de vele medewerking welke wij van deskundigen op allerlei gebied uit eigen kring — geheel belangeloos — mochten ontvangen. Architectenbureau Bügel heeft wel heel veel geduld en kennis moeten opbrengen. Naast, of boven, de zuiver zakelijke verhouding proefden wij toch ook het broederlijk begripen en het streven om voor onze bejaarden iets schoons om 's Heren wil tot stand te brengen.

Toen de realisering van het bouwplan naderbij kwam heeft het bestuur zich ook beraden over de naam welke het centrum zal dragen. Nu is het iets of iemand een naam geven soms geen eenvoudige zaak. Als een naam bekend wordt dan wordt deze dikwijls onderworpen aan de kritiek van de gehele familie. Dit was ook bij ons te verwachten. Het bestuur was van mening dat een naam, welke iets wil uitdrukken, iets wil zeggen, van onszelf of van de bewoners van het centrum, te verkiezen is boven de namen welke aan zoveel tehuizen reeds gegeven zijn; doch welke namen eigenlijk toch geen inhoud hebben. Ieder kan daarvan wel een rijtje opnoemen. Maar er zijn nog meer eisen welke aan een naam gesteld kunnen worden. Denkt u maar aan een vlotte uitspraak en de klank. Het is ook beter dat het geen naam is welke verwarring kan stichten met andere tehuizen of centra. Zo kwam het bestuur tot het besluit om aan het centrum de naam te geven:

d' Amandelboom.

En wel naar het Schriftgevege van Prediker 12 : 5 en Jeremia 1 : 12. Onze bede is dat de Here zal waken over Zijn Woord om dat te doen aan onze ouden van dagen. Waardoor zij, de bloesem, de verwachting, van het nieuwe leven mogen vertonen. Gelijk ook de amandelboom zijn schone tooi in de winter toont.

En nu zijn wij dan zover dat wij gegadigden voor het verzorgingshuis kunnen gaan noteren. Velen hebben met verlangen hiernaar uitgezien en zij hebben ons herhaaldelijk hierover geschreven. Wij hopen dat de Here ook de zeer ouden onder hen wil geven dat zij in dit centrum nog een goede tijd mogen hebben. Wij verzoeken degenen die voor een kamer in aanmerking willen komen dit aan ons te berichten door het zenden van een briefkaart, waarop zij alleen hun naam en adres behoeven te zetten. Vanwege het bestuur ontvangen zij daarop dan alle gegevens, nodig om tot een definitieve aanmelding te komen, waarna zij dan alle gegevens omtrent zichzelf kunnen verstrekken. Eenvoudig dus een briefkaart aan het bestuur van de **Stichting Gereformeerde Bejaarden Centrum, Sweelincklaan 2c te Bilthoven**. De leeftijd voor opname is 65 jaar of ouder. Indien het een echtpaar betreft, dan wordt als eis gesteld dat één der echtgenoten deze leeftijd heeft bereikt. Zieken die verpleging nodig hebben bij de opname, kunnen in het algemeen niet worden opgenomen. Tenzij b.v. een echtpaar waarvan één van hen verpleging nodig heeft.

Het voorgaande geldt ook voor hen die zich reeds op eigen initiatief hebben aangemeld. Wij weten immers niet of hun vroeger verzoek nu nog van kracht is. Broeders en zusters die een bungalow willen huren behoeven ons dit nog niet te berichten. Als de gelegenheid daarvoor open is, dan zullen wij dit op deze zelfde manier bekend maken. de B.

VAN HIER EN GINDS

R. K. Klooster in Zweden

De Rooms-katholieke Theresia-stichting heeft de Zweedse regering toestemming verzocht voor 't stichten van een Carmelietenklooster in Skane, in het Zuiden van Zweden. Wanneer die toestemming gegeven wordt, zal dit r.k. klooster het eerste zijn in het protestantse Zweden sedert de opheffing van het kloosterverbod bij de wet op de godsdienstvrijheid van 1951.

De Zweedse minister van Onderwijs en Kerkelijke zaken, Ragnar Edenman, ziet geen reden om de toestemming te weigeren, op voorwaarde dat kloosterlingen die achteraf zouden willen uittreden dit zullen kunnen doen zonder risico van godsdienstige tegenmaatregelen. Verder moet de staat controle kunnen uitoefenen over de gang van zaken in het klooster en de autoriteiten zullen op de hoogte gehouden moeten worden van aantal en nationaliteiten der kloosterlingen. Het parlement moet nu over de aanvraag beslissen.

Bijbel voor het eerst in Jeruzalem gedrukt

Over enige maanden zal in Jeruzalem de eerste bijbel worden uitgegeven die ooit in deze stad is gedrukt. Voor het drukken is een lettertype gebruikt dat gebaseerd is op het klassieke Hebreeuwse schrift dat duizend jaar geleden

gebruikt werd. Het boek is niet zoals gewoonlijk, ingedeeld in hoofdstukken maar volgens onderwerp.

Fries kerkboek

In het voorjaar is een nieuw Fries kerkboek dat zowel door hervormden als gereformeerden zal worden gebruikt uitgekomen. Het bevat (in Friese berijming, hoofdzakelijk van Fedde Schurer) behalve de psalmen en de 306 gezangen uit de hervormde bundel ook die gereformeerde gezangen, die niet in de hervormde bundel voorkwamen en voorts de Heidelbergse Catechismus, de Apostolische Belijdenis, die van Nicea, het Onze Vader, de Tien Geboden en de samenvatting van de Wet in Mattheüs 22.

Roomsen en de geboortenregeling

In een verklaring van de Franse kardinalen en aartsbisschoppen uitgegeven na een voor enige tijd in Parijs gehouden bijeenkomst wordt gezegd dat de kerk krachtig gekant is tegen alle kunstmatige geboortebepaling omdat dit rechtstreeks indruist tegen de bedoeling van de menselijke functies.

De kerk is evenwel, aldus de verklaring, niet voor voortplanting tot elke prijs. „Teneinde de echtgenoten te helpen hun zending te vervullen en het eerste doel van het huwelijk — niet alleen maar voortplanting maar de opvoeding van kinderen — te bereiken, doet de kerk een beroep op de rede, het plichtsgevoel en het geweten, op de ware liefde, op de edelmoedigheid bij de gave van het leven en op de ouderlijke verantwoordelijkheid om ten overstaan van God te beslissen hoeveel kinderen zij zullen kunnen onderhouden”.

„Het spreken van geboortecontrolé of -bepaling brengt een onmiddellijk materialistisch vooruitzicht met zich mee dat de menselijke persoon bedreigt. Daartegenover duidt het zich richten op een regeling van de geboorten volgens methoden waarin de wetenschap steeds beter thuis raakt op een bewuste onderwerping van de echtgenoten aan een hogere regel van moraliteit bij het bewijzen van menselijke liefde. Een dergelijke regeling schakelt de deugd van voorzichtigheid in volgens welke de echtgenoten, bij handhaving van het vertrouwen in de Voorzienigheid, een beslissing nemen over het tempo van de geboorten”, aldus de verklaring.

KERKNIEUWS

Vertrek Mevr. Van Benthem. D.V. zal Mevr. Van Benthem met haar kinderen weer naar Nieuw-Guinea vertrekken. Denken we wel steeds door aan onze zendingsarbeiders en hun gezinnen?

ADRESSEN :

Drogeham: D. Douma, Gealstrjitte 28, Drogeham; ds C. J. Smelik, Vondelstr. 11, Bunschoten; **Nigtevecht:** adres diakonie: **H. Kwakkel**, Vreelandseweg 6, Nigtevecht.

V.G.S.A.

De Senaat van de Vereniging van Gereformeerde Studenten te Amsterdam heeft de eer U mede te delen, dat hij voor het jaar 1962-1963 in de volgende samenstelling is geïnstalleerd:

P. J. Rietkerk, praeses;
Mej. G. van der Stoel, ab-actis;
H. Bos, fiscus.

Het ab-actiaat is gevestigd: Bonaireplein 10 III, Amsterdam (West).

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool deelt mede, dat hij een openbare academische samenkomst heeft uitgeschreven op donderdag 6 december 1962, in welke prof. J. Kamphuis, na het uitspreken van een rede, het rectoraat zal overdragen aan prof. C. Veenhof.

De samenkomst wordt belegd in de aula der Hogeschool, Broederweg 15, Kampen; het aanvangsuur is gesteld op 19.30 uur; belangstellenden worden verzocht uiterlijk 19.15 uur (kwart over zeven) aanwezig te zijn.

Voor de senaat,

H. J. Schilder,
h.t. secretaris.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukwerk